مجله اقتصادی - ماهنامه بررسی مسائل و سیاست‌های اقتصادی
شماره ۲، اردیبهشت ۱۳۹۱، صفحات ۱۴۲- ۱۲۹

گزارش

فضای کسب و کار در ایران و سایر کشورها طی سال‌های (۲۰۱۲-۲۰۰۳) از منظر بانک جهانی

دفتر تحقیقات و سیاست‌های پولی و بازرگانی

منیرالسادات میراحسنی[۱]

بررسی فضای کسب وکار و تعیین شاخص و رتبه سهولت کسب وکار به عواملی می‌پردازد که به رغم اینکه بر عملکرد اقتصادی بنگاه‌ها مؤثر است، مدیران بنگاه‌ها در خصوص تغییر یا بهبود آنها نقشی ندارند. سه شرط لازم برای فعالیت اقتصادی بخش خصوصی و کارا بودن اقتصاد، آزادبودن و شفافیت قیمت‌ها، رقابتی‌بودن بازار و حفظ حقوق مالکیت معنوی است و نقش دولت در بهبود این فضا و فراهم آوردن شرایط مناسب جهت جذب فعالیت بخش خصوصی بسیار مهم می‌باشد. تجربه جهان نشان می‌دهد که در کشورهای توسعه یافته و پیشرفته که شرایط مساعدتری بر فضای کسب‌وکار حاکم است، بنگاه‌های اقتصادی به صورت کاراتر و بهینه‌تر عمل می‌کنند.

گزارش "انجام کسب و کار" از گزارشات سالانه بانک جهانی است که به مطالعه قوانین اثرگذار بر فعالیت‌های کسب و کار و مواردی که بر کسب و کار تحمیل می‌شوند، می‌پردازد. گزارش انجام کسب و کار با ارائه شاخص‌های کمی در خصوص قوانین و مقررات کسب و کار و حمایت از حقوق مالکیت معنوی به مقایسه ۱۸۳ کشور جهان – از افغانستان تا زیمبابوه- پرداخته و بر این اساس، رتبه سهولت کسب و کار در کشورهای مورد مطالعه را برای سال آینده میلادی اعلام می‌نماید. ۱۰ کشور اول جهان در زمینه سهولت انجام کسب و کار در سال ۲۰۱۲ به ترتیب عبارتند از سنگاپور، چین (هنگ‌کنگ)، نیوزلند، ایالات متحده، دانمارک، نروژ، انگلستان، کره‌جنوبی، ایسلند و ایرلند. رتبه

۱. رئیس گروه مطالعات بازارها و اتحادیه های بین‌المللی. m-mirahsani@yahoo.com

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-01]

سهولت انجام کار در چین از رتبه هفتم جهان در سال ۲۰۰۶ به رتبه دوم جهان در سال ۲۰۱۲ ارتقاء یافته است. بر اساس گزارش انجام کسب و کار بانک جهانی در سال ۲۰۱۲ ایران در زمینه سهولت کسب و کار در بین ۱۸۳ کشور مورد مطالعه رتبه ۱۴۴ را کسب نموده است.

مقدمه

گزارش سال ۲۰۱۲ در خصوص فضای کسب و کار تحت عنوان "کسب و کار در جهانی شفاف‌تر"[1]، کاری مشترک از بانک جهانی و شرکت مالی بین‌المللی[2] است که توسط بانک بین‌المللی ترمیم و توسعه[3] – از زیر مجموعه‌های بانک جهانی- تهیه می‌شود. گزارش مذکور نهمین سری از گزارشات سالانه " انجام کسب و کار" است که به مطالعه قوانین اثرگذار بر فعالیت‌های کسب و کار و مواردی که بر کسب و کار تحمیل می‌شوند، می‌پردازد.

ساختار گزارش کسب و کار بانک جهانی

گزارشات سالانه انجام کسب و کار بانک جهانی شرایط و وضعیت کسب و کار در کشورها را در سال بعد با توجه به اصلاحات و تغییرات انجام شده در این خصوص اعلام می‌کند.[4] این گزارش اطلاعات لازم را در خصوص اعمال قوانین و مقررات و همچنین فضای کسب و کار در کشورها به سیاستگذاران اقتصادی و همچنین سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی ارائه می‌دهد.

پروژه فضای کسب و کار رویکرد متفاوتی از تحلیل مفهومی ارائه می‌دهد. این پروژه در درجه اول به بنگاه‌ها و واحدهای تولیدی کوچک و متوسط داخلی توجه نموده و با بررسی نحوه فعالیت آنها قواعد و مقررات مورد استفاده این واحدهای تولیدی و شرکت‌ها را مورد ارزیابی قرار می‌دهد.

گزارش انجام کسب و کار جهت کمی نمودن فضای کسب و کار در کشورها از شاخص سهولت کسب و کار[5] استفاده می‌کند. این شاخص، قوانین و مقرراتی را که مستقیماً بر انجام کسب و کار و رشد اقتصادی کشورها مؤثرند معرفی و بررسی کرده و ۱۸۳ کشور جهان با استفاده از آن رتبه‌بندی می‌شوند.

1. Doing business in a more transparent world
2. International Finance Corporation (IFC)
3. The International Bank for Reconstruction and Development
۴. به همین دلیل گزارشات انجام کسب و کار در هر سال با عنوان سال آینده منتشر می‌شود.
5. Ease of Doing Business (EDB)

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-01]

سابقه انتشار گزارش فضای کسب و کار بانک جهانی

تا ۱۰ سال پیش هیچگونه شاخصی برای نظارت بر موضوعاتی همچون فاکتورهای اقتصاد خرد و تجزیه و تحلیل ارتباط بین آنها وجود نداشت. نخستین گزارش فضای کسب و کار[1] در سال ۲۰۰۳ و با تحلیل و بررسی ۵ مجموعه شاخص کسب و کار در ۱۳۳ اقتصاد جهان منتشر شد. با گذشت زمان و با تغییر متدولوژی بانک جهانی، تعداد شاخص‌های مورد مطالعه و همچنین کشورهای موردنظر در این خصوص افزایش یافت؛ به طوری که شاخص‌های کلی موردنظر از ۵ شاخص در گزارش انجام کسب و کار در سال ۲۰۰۴ به ۷ شاخص در گزارش سال ۲۰۰۵ افزایش یافت و از سال ۲۰۰۵ میلادی تا به حال تقریباً از ۱۰ شاخص کلی جهت بررسی و تحلیل وضعیت سهولت کسب و کار در کشورها استفاده می‌شود. تعداد کشورهای مورد مطالعه نیز از ۱۳۳ کشور در سال ۲۰۰۳ به ۱۸۳ کشور در سال ۲۰۱۱ افزایش یافته است.

بر همین اساس، از سال ۲۰۰۵ رتبه‌بندی کشورها در زمینه سهولت کسب و کار نیز انجام شد. روند تغییر تعداد شاخص‌ها و کشورهای مورد مطالعه در گزارشات انجام کسب و کار در جدول زیر آمده است.

جدول ۱. روند تغییرات در تعداد شاخص‌ها و کشورهای مورد مطالعه در گزارشات انجام کسب و کار

	۲۰۰۳	۲۰۰٤	۲۰۰۵	۲۰۰٦	۲۰۰۷	۲۰۰۸	۲۰۰۹	۲۰۱۰	۲۰۱۱
تعداد شاخص	۵	۷	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۹	۱۰
تعداد کشورها	۱۳۳	۱۴۵	۱۵۵	۱۷۵	۱۷۸	۱۸۱	۱۸۳	۱۸۳	۱۸۳

Source: World Bank, Doing Business Reports (2004-2012).

شاخص سهولت کسب و کار و اجزاء آن

استفاده از شاخص سهولت و آسان‌سازی فعالیت‌های کسب‌وکار یکی از نخستین گام‌هایی است که می‌توان در راستای بهبود فضای کسب‌وکار انجام داد. از شاخص فضای کسب و کار به عنوان راهنمای عمل در انتخاب کشور میزبان از سوی سرمایه‌گذار خارجی نیز یاد می‌شود؛ به طوری که با اذعان برخی صاحب‌نظران اقتصادی این شاخص مسیر حرکت و سرعت حرکت اقتصاد هر کشور در جهت ایجاد فضای رقابتی در سطح کلان را نشان می‌دهد.

شاخص سهولت کسب و کار از ۱۰ جزء تشکیل شده است و رتبه هر کشور بر اساس متوسطی از رتبه اجزای تشکیل‌دهنده تعیین می‌شود. ۱۰ شاخص عمده‌ای که در تعیین رتبه سهولت کسب و کار در کشورها در گزارش انجام کسب و کار در سال ۲۰۱۲ بکار رفته‌اند عبارتند از شروع یک

1. Doing Business 2012

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-01]

کسب و کار[۱]، موارد مرتبط با مجوزهای تأسیس[۲]، دسترسی به نیروی برق[۳]، ثبت مالکیت[۴]، اخذ اعتبار[۵]، حمایت از سرمایه‌گذاران[۶]، پرداخت مالیات[۷]، تجارت فرامرزی[۸]، اجرای قرارداد[۹] و توانایی در پرداخت دیون[۱۰] (که جایگزین شاخص تعطیلی بنگاه[۱۱] شده است).

با تغییر و اصلاح متدولوژی در خصوص نگارش گزارش انجام کسب و کار در سال‌های مختلف، برخی شاخص‌های مورد استفاده برای تعیین رتبه سهولت کسب و کار در کشورها به دلایل مختلف تغییر کرده‌اند[۱۲] به عنوان نمونه، تا سال ۲۰۰۵ در گزارشات فضای کسب و کار رتبه کشورها در زمینه سهولت کسب و کار اعلام و محاسبه نمی‌شد و تنها اجزاء شاخص بر اساس معیارهای مربوطه اندازه‌گیری می‌شد. همچنین، برای نخستین‌بار در گزارش جدید انجام کسب و کار (سال ۲۰۱۲) شاخص استفاده از نیروی برق به عنوان یکی از ۱۰ شاخص تسهیل کسب و کار در کشورها مورد استفاده قرار گرفته است. همچنین، تا سال ۲۰۱۰، شاخص نیروهای مشغول به کار[۱۳] به عنوان یکی از شاخص‌های موردنظر در تسهیل کسب و کار استفاده می‌شد که در گزارش کسب و کار در سال ۲۰۱۱ حذف شد و تعداد شاخص‌ها در این سال به ۹ شاخص کاهش یافت. در گزارش مذکور عنوان شده است که به رغم اینکه قوانین و قواعد کار در محاسبه شاخص شاغلین به کار لحاظ می‌شد، اما با این حال شاخص مذکور تمام حوزه‌های موردنظر در این زمینه را پوشش نمی‌دهد.

شاخص استخدام نیروی‌کار، میزان انعطاف در قوانین استخدام، ساعات کار و میزان هماهنگی با شیوه‌های مندرج در کنوانسیون سازمان بین‌المللی کار را اندازه‌گیری می‌کند. این در حالی است که جهت تعیین شاخص شروع کسب و کار برخی موارد همچون شیوه‌های حمایت از بیکاران و پرداخت حقوق به کسانی که بیش از ۶ هفته بیکار بوده‌اند، محاسبه می‌شدند که نتیجه محاسبات را با تناقض‌هایی مواجه ساخته بود.

1. Starting a Business (Rank)
2. Dealing with Construction Permits (Rank)
3. Getting Electricity
4. Registering Property
5. Getting Credit
6. Protecting Investors
7. Paying Taxes
8. Trading Across Borders
9. Enforcing Contracts
10. Resolving Insolvency
11. Closing a Business
12. Changes to the Methodology, Doing Business 2005 – 2011, http://www.doingbusiness.org
13. Employing Workers

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-01]

روش محاسبه شاخص سهولت کسب و کار

جهت تعیین و محاسبه شاخص سهولت کسب و کار در کشورها پرسشنامه‌های مربوطه به واحدهای کسب و کار در کشورها ارائه می‌شود و پاسخ‌ها پس از ارزیابی در تعیین و محاسبه شاخص‌ها بکار می‌روند. در محاسبات به هر یک از زیرشاخص‌ها اهمیت و وزن یکسان داده می‌شود و در محاسبه شاخص اصلی برای هر کشور، زیرشاخص‌ها بر مبنای مولفه‌های مرتبط به دقت مورد ارزیابی قرار می‌گیرند. همچنین، درخصوص عوامل مؤثر بر فعالیت بنگاه‌های اقتصادی به مؤلفه‌هایی نظیر هزینه‌ها، فرایند اجرایی، مدت زمان مورد نیاز و در مجموع هر آنچه به فراهم‌سازی و روان‌سازی محیط کسب و کار برای فعالان اقتصادی مربوط باشد، پرداخته می‌شود. طبق تعریف بانک جهانی از شاخص سهولت فضای کسب و کار می‌توان گفت که این شاخص به مجموعه عواملی اطلاق می‌شود که فضای کلان کسب و کار را شکل می‌دهند و بسیاری از این متغیرها تحت تسلط و در اختیار مدیر بنگاه اقتصادی نبوده اما بر عملکرد بخش خصوصی و همچنین شکست یا موفقیت آنها تأثیرگذار می‌باشد.

رتبه‌های اول جهان در زمینه میزان سهولت انجام کسب و کار در سال ۲۰۱۲

کشور سنگاپور اولین رتبه را در زمینه سهولت انجام کسب و کار در سال ۲۰۱۲ در بین ۱۸۳ کشور جهان به خود اختصاص داده است که از سال ۲۰۰۷ تاکنون این رتبه را حفظ نموده است.

جدول ۲. رتبه‌های اول جهان در زمینه سهولت انجام کسب و کار در سال‌های ۲۰۱۱ و ۲۰۱۲

نام کشور	رتبه ۲۰۱۱	رتبه ۲۰۱۲	تعداد اصلاحات	نام کشور	رتبه ۲۰۱۱	رتبه ۲۰۱۲	تعداد اصلاحات
سنگاپور	۱	۱	–	نروژ	۷	۶	۱
هنگ کنگ (چین)	۲	۲	۲	انگلستان	۶	۷	۱
نیوزلند	۳	۳	۱	کره جنوبی	۱۵	۸	۳
ایالات متحده	۴	۴	–	ایسلند	۱۳	۹	۲
دانمارک	۵	۵	۱	ایرلند	۸	۱۰	۰

Source: World Bank, Doing Business Report 2012.

ده کشور اول جهان در زمینه سهولت انجام کسب و کار در سال ۲۰۱۲ به ترتیب عبارتند از سنگاپور، چین (هنگ کنگ)، نیوزلند، ایالات متحده، دانمارک، نروژ، انگلستان، کره‌جنوبی، ایسلند و ایرلند. رتبه سهولت انجام کار در چین از رتبه هفتم جهان در سال ۲۰۰۶ به رتبه دوم جهان در سال ۲۰۱۲ ارتقاء یافته است.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-01]

اقدامات کره‌جنوبی در زمینه ارتقاء رتبه تسهیل انجام کسب و کار

اقدامات برخی دولت‌های در حال توسعه جهت حمایت از کسب و کار در کشور در ارتقاء رتبه این اقتصادها بسیار نقش داشته است. به عنوان نمونه، سرعت بالای رشد اقتصادی کره جنوبی در سه دهه انتقال توسعه این کشور را به سیزدهمین اقتصاد بزرگ دنیا در سال ۲۰۱۱ تبدیل نموده است. طی سال‌های (۲۰۰۹-۱۹۸۱) صادرات به عنوان عامل مؤثر افزایش رشد در کره‌جنوبی به طور متوسط ۶/۴ درصد رشد سالانه را تضمین می‌نمود. در سال ۲۰۰۷ صادرات و واردات بیش از ۸۳ درصد از تولید ناخالص داخلی این کشور را شامل می‌شد و به این سبب در سال ۲۰۰۸ کره‌جنوبی رتبه هفتم جهان را در زمینه تجارت خارجی کسب نمود، اما بحران جهانی اقتصاد با اثر بر اعتماد سرمایه‌گذاران و ضربه شدید بر اعتبارات این کشور صادرات کره‌جنوبی را در سال ۲۰۱۰ با ۳۴ درصد سقوط مواجه ساخت.[۱]

با این حال، اقدامات دولت کره‌جنوبی طی سال‌های (۲۰۱۱- ۲۰۰۵) رتبه سهولت انجام کار در این کشور را از ۲۷ به ۸ ارتقاء داد. از جمله اقدامات این کشور در این خصوص می‌توان به این موارد اشاره نمود:

- کمک به ایجاد ثبات اقتصادی
- حمایت از نوآوری‌های تکنولوژیکی
- حمایت از بنگاه‌های کوچک و متوسط
- بهبود ساختاری و رقابتی کردن کسب و کارهای کوچک و متوسط
- حمایت از بنگاه‌های کوچک و متوسط برای ورود به بازارهای جهانی
- ایجاد منطقه آزاد تجاری
- پارک‌های صنعتی و زیرساخت‌هایی با جهت‌گیری صادراتی
- ایجاد بنگاه‌های عمومی برای هدایت یک صنعت جدید
- سیاست‌ها و فعالیت‌های مؤثر در جهت تشویق صادرات
- هدفگذاری صادراتی برای بنگاه‌ها
- اولویت برخورداری از نهاده‌های واسطه‌ای وارداتی به منظور تولید محصولات صادراتی
- معافیت‌های تعرفه‌ای برای نهاده‌های کالاهای سرمایه‌ای ضروری برای فعالیت‌های صادراتی
- معافیت‌های مالیاتی غیرمستقیم برای صادرکنندگان موفق

۱. منابع آماری صندوق بین‌المللی پول

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-01]

سهولت کسب و کار در برخی کشورهای آسیایی و منطقه در مقایسه با ایران

براساس گزارش بانک جهانی رتبه سهولت کسب و کار برای کشورهای عربستان سعودی ۱۲، مالزی ۱۸، امارات متحده عربی ۳۳، قزاقستان ۴۷، ارمنستان ۵۵، آذربایجان ۶۶ و ترکیه رتبه ۷۳ محاسبه شده است. این در حالی است که رتبه سهولت انجام کسب و کار در ایران طی سال‌های گذشته بدتر شده است. نکته قابل تأمل اینکه رتبه کشورهای مذکور در زمینه سهولت انجام کسب و کار غالباً بهبود یافته که از این میان تغییر رتبه کشورهای مالزی، قزاقستان و ارمنستان قابل توجه است. رتبه سهولت انجام کسب و کار در سال ۲۰۱۲ برای برخی کشورهای آسیایی در جدول (۳) آمده است.

جدول ۳. سهولت انجام کسب و کار در برخی کشورهای آسیایی و منطقه در سال‌های (۲۰۱۲ - ۲۰۱۱)

نام کشور	رتبه ۲۰۱۱	رتبه ۲۰۱۲	تعداد اصلاحات	نام کشور	رتبه ۲۰۱۱	رتبه ۲۰۱۲	تعداد اصلاحات
عربستان سعودی	۱۰	۱۲	۱	آذربایجان	۶۹	۶۶	–
مالزی	۲۳	۱۸	۳	ترکیه	۷۳	۷۱	۲
امارات متحده عربی	۳۵	۳۳	۲	هند	۱۳۹	۱۳۲	۱
قزاقستان	۵۸	۴۷	۱	ایران	۱۴۰	۱۴۴	–
ارمنستان	۶۱	۵۵	۵	افغانستان	۱۵۴	۱۶۰	۱

Source: World Bank, Doing Business Report 2012.

اصلاحات انجام شده توسط دولت‌ها جهت تسهیل کسب و کار

براساس گزارش بانک جهانی در فاصله سال‌های(۲۰۱۱-۲۰۱۰) دولت‌های ۱۲۵ اقتصاد جهان به منظور تسهیل انجام فعالیت‌های اقتصادی در حدود ۲۴۵ مورد اصلاحات نهادی و قانونی انجام داده‌اند که نسبت به سال گذشته ۱۳ درصد افزایش داشته است. بالاترین سرعت اصلاحات به کارآفرینان در کشورهای درحال توسعه مربوط می‌شود. همچنین، کشور ارمنستان با ۵ مورد اصلاحات بیشترین تعداد اصلاحات را در این سال داشته است و رتبه تسهیل انجام کسب و کار خود را از ۶۱ در سال گذشته به ۵۵ در این سال ارتقاء داده است.

این در حالی است که سهم ایران از این اصلاحات صفر بوده و همین امر رتبه سهولت کسب و کار در ایران را نسبت به سال‌های گذشته بدتر کرده است. از جمله دلایل نزول رتبه ایران در زمینه سهولت انجام کسب و کار می‌توان به اقدامات اصلاحی کشورهای در حال توسعه و کشورهای آسیایی جهت تسهیل انجام کسب و کار و در نتیجه بهتر شدن رتبه این کشورها اشاره نمود که منجر به رانده شدن ایران به رده‌های پایین‌تر جدول شده است.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-01]

رتبه شاخص سهولت کسب و کار ایران در گزارشات بانک جهانی

در سال ۲۰۱۲ در بین ۱۸۳کشور مورد مطالعه در گزارش انجام کسب و کار بانک جهانی، ایران در خصوص سهولت کسب و کار رتبه ۱۴۴ را کسب نموده است. طی سال‌های (۲۰۱۲ - ۲۰۰۶)رتبه ایران در زمینه سهولت کسب و کار با تغییرات و نوساناتی مواجه شده که در جدول زیر نشان داده شده است. شایان ذکر است که تا سال ۲۰۰۵ در گزارشات فضای کسب و کار، کشورها در زمینه سهولت کسب و کار رتبه‌بندی نمی‌شدند.

جدول٤. رتبه ایران در شاخص سهولت کسب و کار طی سال‌های(۲۰۱۱ - ۲۰۰۵)

گزارشات فضای کسب و کار	۲۰۰۶	۲۰۰۷	۲۰۰۸	۲۰۰۹	۲۰۱۰	۲۰۱۱	۲۰۱۲
رتبه ایران در سهولت کسب و کار	۱۱۳	۱۱۹	۱۳۸	۱۴۲	۱۳۱	۱۴۰	۱۴۴

Source: World Bank, Doing Business Reports (2006-2012).

همان‌طور که ملاحظه می‌شود طی سال‌های (۱۳۹۰-۱۳۸۴) (۲۰۱۱- ۲۰۰۵) رتبه ایران در خصوص سهولت کسب و کار از ۱۱۳ به ۱۴۴ رسیده است که عوامل متعددی در این زمینه تأثیر داشته‌اند. از جمله عوامل مؤثر در این خصوص می‌توان به تغییرات شاخص‌های مورد مطالعه در گزارشات و تعداد کشورهای مورد مطالعه اشاره نمود. همچنین، تغییرات در قوانین و مقررات کسب و کار در محاسبه شاخص و رتبه سهولت کسب و کار در کشور تأثیر بسزایی داشته‌اند.

تغییرات رتبه اجزاء شاخص سهولت کسب و کار ایران نسبت به گزارش ۲۰۱۱

همان‌طور که ذکر گردید، شاخص سهولت کسب و کار از ۱۰ شاخص کلی تشکیل شده است که هر یک از این شاخص‌ها خود تحت‌تأثیر عوامل جزئی دیگری قرار دارند. جهت تعیین رتبه سهولت کسب و کار در کشورها، بررسی و تجزیه و تحلیل مجموعه عوامل و شاخص‌ها لازم و ضروری است. بر این اساس، در این بخش به بررسی اجزاء و فاکتورهای دخیل در تعیین رتبه سهولت کسب و کار در ایران در گزارش جدید بانک جهانی نسبت به سال قبل پرداخته می‌شود.

آغاز کسب وکار

شاخص آغاز کسب وکار بر پایه چهار فاکتور محاسبه می‌شودکه عبارتند از تعداد فرایند قانونی لازم برای آغاز کسب وکار، زمان لازم برای آغاز و راه‌اندازی یک کار، هزینه متوسط آغاز یک کار و حداقل سرمایه لازم برای آغاز یک کار. ایران از لحاظ شاخص آغاز کسب وکار در سال ۲۰۱۲ رتبه ۵۳ را کسب نموده که نسبت به رتبه سال گذشته بدتر شده است. این در حالی است که تغییر چندانی در فاکتورهای این شاخص در گزارش سال ۲۰۱۲ نسبت به سال قبل مشاهده نشده و حتی

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-01]

دو فاکتور بهتر از قبل بوده است؛ به طوری که فرایند قانونی لازم برای آغاز کسب وکار همچون سال گذشته ۶ مرحله بوده و زمان لازم برای آغاز و راه‌اندازی یک کار نیز همچون سال قبل ۸ روز بوده است. همچنین، هزینه راه‌اندازی کسب وکار که در سال گذشته معادل ۴ درصد درآمد سرانه بوده است، در سال جاری به ۳/۸ درصد کاهش یافته است. به علاوه، حداقل سرمایه لازم برای راه‌اندازی کسب وکار در سال گذشته معادل ۰/۸ درصد از درآمد سرانه بوده که این رقم در سال جاری به ۰/۷ درصد کاهش یافته است.

مجوزهای مربوط به ساخت و ساز

دریافت مجوز برای ساخت و ساز در ایران در سال جاری رتبه ۱۶۴ را کسب نموده که نسبت به سال قبل با افزایش رتبه مواجه شده است. این در حالی است که شاخص‌های مربوط به این بخش وضعیت بهتری نسبت به سال قبل داشته‌اند. تعداد رویه‌های قانونی لازم برای کسب مجوزهای ساختمانی از ۱۷ عدد در سال گذشته به ۱۶ عدد در سال جاری کاهش یافته است. همچنین، مدت زمان اخذ مجوزهای ساخت و ساز از ۳۲۲ روز به ۳۲۰ روز کاهش یافته و میزان هزینه لازم در این زمینه نیز از ۳۶۵ درصد درآمد سرانه به ۳۵۵/۶ درصد کاهش یافته است.

میزان دسترسی به برق

برای اولین بار است که در گزارش بانک جهانی، شاخص دسترسی به برق جهت تعیین رتبه کشورها در زمینه سهولت کسب و کار مورد استفاده قرار می‌گیرد. در این خصوص ایران در بین کشورهای مورد مطالعه رتبه ۱۶۲ را کسب نموده است. بر این اساس، تعداد مراحل قانونی دسترسی به انرژی برق در ایران ۷ مرحله بوده و این مراحل ۱۴۰ روز زمان می‌برد. همچنین، هزینه دسترسی به برق در ایران برای واحدهای کسب و کار ۱۰۵۸/۵ درصد از درآمد سرانه محاسبه شده است.

ثبت مالکیت

ایران از نظر ثبت دارایی‌ها رتبه ۱۶۳ را کسب نموده که نسبت به سال قبل سقوط داشته است. این در حالی است که فاکتورهای مربوط به این شاخص نسبت به سال قبل تغییری نداشته است. بر اساس اطلاعات ارائه شده در گزارش ۲۰۱۲ بانک جهانی برای ثبت دارایی‌ها و اموال در ایران می‌بایست به ۹ سازمان و ارگان دولتی مراجعه کرد که این تعداد نسبت به سال گذشته تغییری نداشته است. همچنین، ثبت دارایی‌ها در ایران همچون سال قبل ۳۶ روز زمان می‌برد. هزینه ثبت دارایی‌ها در ایران نیز معادل ۱۰/۵ درصد ارزش دارایی بوده که نسبت به سال گذشته تغییری نداشته است.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-01]

اخذ اعتبار

رتبه جهانی ایران از لحاظ سهولت دریافت وام و مطلوبیت قوانین و مقررات مربوط به آن در سال جاری ۹۸ بوده است. شاخص‌های تعیین‌کننده این رتبه عبارتند از شاخص قدرت حقوق قانونی که ایران نمره ۴ را از ۱۰ بدست آورده است. همچنین، شاخص عمق اطلاعات اعتباری ایران از ۶ نمره ۴ اعلام شده است که هر دو شاخص مذکور نسبت به سال قبل تفاوتی ندارند.

حمایت از سرمایه‌گذاران

در گزارش جدید بانک جهانی رتبه ایران از لحاظ حمایت از سرمایه‌گذاران ۱۶۶ اعلام شده که نسبت به سال گذشته یک پله بهتر شده است. این در حالی است که ۴ فاکتور تعیین‌کننده این شاخص نسبت به سال قبل تغییری نداشته‌اند. نمره ایران در فاکتور میزان افشاگری از صفر تا ۱۰ از سال ۲۰۰۷ تا به حال ۵ بوده است. همچنین، شاخص مسئولیت مدیران همچون سال‌های گذشته رقم ۴ را از صفر تا ۱۰ به خود اختصاص داده است. شاخص سهولت همکاری سهامداران از صفر تا ۱۰ در ایران صفر محاسبه شده و شاخص میزان قدرت حمایت از سرمایه‌گذاران در ایران رقم ۳ را از ۱۰ کسب نموده است.

پرداخت مالیات

رتبه ایران در زمینه پرداخت مالیات در سال ۲۰۱۲، ۱۲۶ برآورد شده است که نسبت به گزارش فضای کسب و کار در سال گذشته بدتر شده است. این در حالی است که فاکتورهای تشکیل‌دهنده این شاخص نسبت به سال قبل تغییری نداشته‌اند.

در ایران افراد حقیقی و حقوقی باید ۲۰ نوع مالیات به صورت مستقیم و غیرمستقیم در طول یک سال بپردازند. همچنین، برای محاسبه و پرداخت مالیات در ایران بیش از ۳۴۴ ساعت زمان لازم است. این رقم برای سال گذشته نیز ۳۴۴ ساعت گزارش شده بود. نرخ کلی مالیات در ایران نیز در سطح ۴۴/۱ درصد از سود برآورد شده است.

تجارت از طریق مرزها

تجارت ایران از طریق مرزها در سال ۲۰۱۲ رتبه ۱۳۸ را در سطح جهان کسب نموده که نسبت به سال قبل بدتر شده است. برای صادرات از طریق مرزها تعداد ۷ مدرک مورد نیاز است که نسبت به سال گذشته تغییری نداشته است. زمان صادرات در ایران نیز بدون تغییر مانده و ۲۵ روز برآورد شده

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-01]

است. هزینه صادرات در مرزهای ایران نیز برای هرکانتینر ۱۲۷۵ دلار است که نسبت به سال گذشته ۱۸۵ دلار افزایش داشته است.

برای واردات کالا از طریق مرزها نیز در ایران ۸ مدرک و سند مورد نیاز است که تغییری نسبت به سال گذشته نداشته است. واردات کالا به ایران نیز ۳۲ روز زمان نیاز است که تغییری نداشته است. هزینه واردات کالا به ایران نیز با افزایش ۱۵۰ دلاری طی سال گذشته به ۱۸۸۵ دلار به ازای هرکانتینر رسیده است.

اجرا و نهایی‌کردن (تضمین) قراردادها

رتبه ایران از لحاظ اجرای قراردادهای تجاری در سطح جهان به ۵۰ رسیده است. ایران از این نظر در صدر منطقه قرار گرفته است. این بهترین رتبه‌ای است که ایران در میان شاخص‌های کلی مربوط به فضای کسب و کار بدست آورده است. برای نهایی شدن و اجرای قراردادهای تجاری در ایران ۳۹ مرحله وجود دارد (تعداد مراحل دادرسی) که این رقم نسبت به سال گذشته تغییری نداشته است. همچنین، برای نهایی شدن قراردادهای تجاری در ایران بیش از ۵۰۵ روز زمان نیاز است.

توانایی در پرداخت دیون

بانک جهانی در گزارش جدید خود از فضای کسب و کار در کشورها دهمین شاخص کسب و کار را تغییر داده و شاخص توانایی پرداخت دیون جایگزین شاخص تعطیلی بنگاه شده است. بر این اساس، رتبه ایران در زمینه توانایی پرداخت دیون در سال ۲۰۱۲ بدون مقایسه با سال قبل ۱۱۸ محاسبه شده است. پرداخت دیون به طور متوسط فرایند زمانی ۴/۵ ساله را طی می‌کند و هزینه تخمینی آن ۹ درصد می‌باشد. نرخ بازگشت نیز ۲۳/۱ سنت (هر سنت یک صدم دلار است) برآورد شده است.

سهم عوامل محدودکننده ایجاد کسب و کار در ایران

در گزارش شاخص‌های رقابت‌پذیری جهانی که توسط مجمع جهانی اقتصاد[1] در سال ۲۰۱۰ منتشر شد، نتایج تحقیق محققان بانک جهانی در خصوص مشکلات ایجاد کسب وکار در هر کشور تعیین گردید و فهرستی از ۱۵ عامل مهم که بیشترین سهم را در محدود نمودن کسب و کار دارند تدوین و پس از یک مطالعه میدانی نتایج آن برای هر کشور ارائه شد.

1.World Economic Forum

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-01]

جدول ۵. سهم عوامل محدودکننده ایجاد کسب و کار در ایران در سال ۲۰۱۱

(درصد)

۱	دسترسی به منابع مالی	۱۸/۳
۲	بی ثباتی سیاسی	۱۴/۴
۳	تورم	۱۲/۱
۴	ناکارآمدی بوروکراسی دولت	۱۱/۳
۵	تامین زیرساخت ناکافی	۱۱/۱
۶	مقررات کار محدودکننده	۷/۱
۷	نیروی کار تحصیلکرده ناکافی	۴/۶
۸	ضعف اخلاق کاری در نیروی کار ملی	۴/۵
۹	فساد	۴/۴
۱۰	مقررات ارز خارجی	۳/۹
۱۱	مقررات مالیاتی	۳/۱
۱۲	نرخ مالیات	۲/۳
۱۳	بی ثباتی دولتی/کودتا	۱/۷
۱۴	ضعف بهداشت عمومی	۰/۶
۱۵	جنایت و سرقت	۰/۶

Source: The Global Competitiveness Report (2010-2011), World Economic Forum.

چنانکه در جدول ملاحظه می شودریا، از میان ۱۵ عامل ذکر شده، به ترتیب ۵ عامل، دسترسی به منابع مالی، ثبات سیاسی، تورم، بوروکراسی دولتی و زیرساخت ناکافی، سهم بیشتری را در عوامل مشکل‌زای کسب و کار در ایران به خود اختصاص داده‌اند.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

گزارش انجام کسب و کار در کشورها از سال ۲۰۰۳ توسط بانک جهانی منتشر می‌شود و هر ساله با مطالعه شاخص‌های مؤثر در انجام کسب و کار و همچنین، در نظر گرفتن اقدامات دولت‌ها در زمینه افزایش سهولت انجام کسب و کار کشورهای جهان در این خصوص رتبه‌بندی می‌شوند.

بر اساس گزارش انجام کسب و کار بانک جهانی رتبه ایران در خصوص سهولت کسب و کار در بین ۱۸۳کشور مورد مطالعه در سال ۲۰۱۲، ۱۴۴ بوده که نسبت به سال گذشته با ۴ پله سقوط مواجه شده است.

بنابر اذعان کارشناسان بانک جهانی در سال ۲۰۱۱ دولت‌های ۱۲۵ اقتصاد جهان به منظور تسهیل انجام فعالیت‌های اقتصادی در حدود ۲۴۵ مورد اصلاحات نهادی و قانونی انجام داده‌اند که نسبت به سال گذشته ۱۳ درصد افزایش داشته و بالاترین سرعت اصلاحات به کارآفرینان در کشورهای در حال توسعه مربوط می‌شود. این موضوع سبب شده است تا کشورهای منطقه با بهبود در رتبه سهولت انجام کسب و

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-01]

کار مواجه گردند، این در حالی است که سهم ایران از این اصلاحات صفر بوده است. براین اساس، مهم‌ترین اقدام برای کمک به ساختار بازار کار، اصلاح فضای کسب و کار با الهام از تجربه کشورهای موفق همچون کره‌جنوبی و استفاده از کمک‌های فنی بانک جهانی جهت شناسایی نقاط بحران‌زا و موانع موجود بر سر راه بقاء بنگاه‌های اقتصادی و بخش‌های تولیدی در جامعه خواهد بود.

اصلاح و بازسازی فضای کسب و کار و بهبود شاخص‌های مزبور در عرصه جهانی گامی مثبت و اساسی در جهت تقویت مشارکت بخش خصوصی در عرصه اقتصاد، ارتقاء سطح اشتغال و تولید در کشور محسوب می‌شود. همچنین، بهبود رتبه سهولت انجام کار در سطح جهان نمادی مهم برای استقبال سرمایه‌گذاران خارجی برای ورود به کشور و ارتقاء و تسهیل جریان ورود فناوری بشمار می‌رود. از جمله اقدامات قابل توجه در این خصوص، رفع موانع تولید وسرمایه‌گذاری، کاهش ریسک سرمایه‌گذاری از طریق فراهم کردن امنیت اقتصادی و سیاسی و ایجاد هماهنگی بین نظام آموزشی و نیازهای بازار کار، وضعیت بازار کار و اشتغال می‌باشد.

در مجموع باید گفت که با توجه به رتبه کشورمان در شاخص فضای کسب و کار ضرورت توجه به اقدامات لازم در خصوص ارتقاء رتبه ایران در بین کشورهای مختلف با اقداماتی نظیر پایین آوردن نرخ تورم، متوازن کردن بودجه دولت، شفافیت مالیاتی، سهولت انجام معاملات، ساده‌تر کردن رویه‌ها و فرایندهای کاری، ایجاد پنجره واحد تجارت خارجی، کاهش مداخلات دولت در اقتصاد، ساماندهی بازار کار، بهبود سرمایه اجتماعی، افزایش امنیت قضایی و ساده‌تر کردن رسیدگی به دعاوی و شکایات الزامی به نظر می‌رسد. همچنین، ایجاد نهادهای لازم و شفاف‌سازی و اصلاح قوانین با رویکرد تسهیل امور در تمام عرصه‌های کسب و کار شامل تمام مراحل مربوط به فعالیت‌های اقتصادی از مرحله شکل‌گیری تولید تا انحلال فعالیت شرط لازم برای ترغیب مشارکت سرمایه‌گذاران خصوصی و خارجی است. بدیهی است مادامی که شاخص‌های کسب و کار در کشور در مقایسه با شاخص‌های سایر کشورها (اعم از عرصه جهانی یا منطقه‌ای) در وضعیت قابل قبول قرارنداشته باشد، مشارکت جدی سرمایه‌گذاران خارجی در ایران در بخش‌های مختلف اقتصادی ناممکن خواهد بود.

منابع

گزارشات کسب و کار بانک جهانی طی سال‌های (۲۰۱۱-۲۰۰۳).

World Bank, Doing Business Reports (2003-2012).

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-01]

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-01]